Print Date: 21 March 2022. Source: Page 4, ha-Arets - הארץ, 29 August 1947 *** "Historical Jewish Press", The National Library of Israel and Tel Aviv University

פנקס ירושלמי

ירושלים הנבנית

בהשואה עם שאר ערי הארץ מפגרת ירושלים בבניינה. לכך יש כמה סיבות. ובכל זאת אין להגזים: השנה החולפת לא עברה בירושלים ללא תוצאות ממשיות בשטח הבנייה. יש לומר, שהרושם הכללי הוא, שאף אם אולי בונים בקצב לא מס־פיק, אבל בונים לא מעט.

לרחוב יפו בזמנו לא שיחק מזלו. בנו כאן באופן יחסי מעט וללא תכנית מחר־שבת, ומבחינה חיצונית היו חלקים נוס־פים של הרחוב מכוערים למדי והפגם בעצם לא תוקן גם כיום. עם הקמת הבני־נים של ה„אסאקורציונא ג'אנארלא", ואח־ריו בנין הדואר ובנין ה„א. פ. ק." קבל חלק זה של הרחוב צורה ארכיטקטונית מושלמת והבנינים שממול, שהוקמו על אדמת המגרש הרוסי ושכנראה לפני שנים נחשבו לבנינים מפוארים, הרי נוכח של־שת הבנינים הגדולים הללו בצד הימין של הרחוב יפו, בכיוון לדואר הישן, נראו הבנינים שעל מגרש הרוסים בשנים ה־אחרונות עלובים למדי. אבל עכשו הכל —אזור הבטחון, מוקף גדרי־תייל ומו־גן על ידי עמודי־נשר, אזור־מבצר, המטיל פחד ואימה על המתקרב אליו ומכעיר את צורת הרחוב יפו דוקא בנקודה המרכזית. בפינת רחוב יפו והנסיכה מארי מתנוסס בית „מצפה", ובסימטה צרה זו שעל ידו, הוקם, בתוקף שעת חרום, בית בן קומה אחת, נאה בצורתו החיצונית, שבו מצאו מקלט בית־קפה וחנויות מספר. מכאן, בצד הזה של הרחוב, עד לכבר „ציון" — שוב ערבוביה ארכיטקטונית, בתים מתקר־פת בראשית של ירושלים החדשה, בתי „נחלת שבעה", הבור של המגרש השייך למר חיים סלומון, החנויות נוסח עיירה קטנה — קטע זה של הרחוב יפו מחכה לגואלו.

לעומת זה הולך ומשתפר חלק הרחוב יפו, שבין כבר „ציון" ובין מחנה יהודה בצד הימני בכיוון לתחנת המשטרה. על המג־רש של מר קוקיה, מיד אחרי „אגד", במקום, שבמשך שנים עמד ריק בכל כיעורו — הולך עכשו ונשלם מרכז חנו־יות, הנבנה בסגנון ארכיטקטוני נאה. והוא הדין לגבי מרכז חנויות נוסף, ההולך ונבנה במרחק מה מכאן, גם הוא בצד זה של הרחוב, בין מלך ג'ורג' ומחנה יהודה. כיום עיריית ירושלים במובן המ־קובל אינה קיימת, אבל יש לומר, שגם כשהייתה קיימת לא ידעה לדאוג במידה מספיקה לבעיות האסתטיות בחיצוניותה של העיר. אי אפשר להפקיר ענינים אלו להחלטתם של בוני הבתים, לאדריכלים עצ־מם. אילו היו יודעים אצלנו לדאוג להת־אמה מסויימת בצורת הבנינים, כמה הי־תה מרוויחה העיר בחיצוניותה; שכן הרי בכל שנה סותרים בית ומקימים אחר במקומו — ושגיאה סגנונית כשנעשתה — הרי היא בכיה לדורות.

מול הקולנוע אוריון הקים „כרמל מז־רחי" בית, שבו יהיו חנויות ומשרדים, פרטיים וצבוריים; ובכבר ברחוב ג'ורג' פינת בצלאל, מקימים האחים פרומין בית, שישלים את צורתו של חלק זה. הגדילה את ביתה בקומה אחת קופת חולים, מוסי־פה קומה הימנסיה רחביה, הוקם בקרית שמואל רובע שלם, ומרחביה שמו, הכולל למעלה מ־40 דירות, ועל יד שכונה זו הקים בתים קבלן ירושלמי ידוע, ובסביבה זו הוקמו שני בתי מלון חדשים — אחד יהודי ואחד ערבי; בקאטאמון בונים הע־רבים במרץ בתים חדשים וחדישים בצו־רתם; בסנהדריה, או יותר נכון, בשכו־נתיה, הוקמה שכונה שלימה של פועלי אגודת ישראל. וברחוב בצלאל, מול בית הנכות הלאומי, הוקם בית, שבו מתאכס־נים משרדי הסוכנות והקרנות ועוד ועוד.

אפשר, וכל זה הוא טיפה בים, וקצב הבנייה בירושלים אינו עומד בשום התא־מה לצרכי השיכון ולצרכי התפתחות ה־עיר, אבל עם זה אין לזלזל במה שהוקם בירושלים במשך 10—12 החדשים האח־רונים. מדברים על כך, שבקרוב יפתו האזורים ברחביה ובמלך ג'ורג' בסביבת הסוכנות, ואולי גם נזכה שה„זכר לחור־בן" של בית גולדשמיט סוף סוף יהרס כולו ובמגרש זה יוקם בנין הועד הלאומי שהוא בעל המגרש וגם בעל הבית ההרוס.

בית יתומות ירושלמי — בן 45

בית היתומות הכללי, שבבנין „כל יש־ראל אחים" ברחוב יפו הוקם לפני 45 שנה, בתרס"ב, על ידי הרב דוד ווייג־גרטן ז"ל — איש ירושלים. עברו על הבית לא מעט צרות בימי קיומו בימי הטורקים ובימי שתי המלחמות. עכשו מתחנכות כאן כ־200 יתומות, וכ־2000 יצאו מן המוסד הזה, המתנהל על ידי בנו של המייסד, הרב אהרון יוסף ווייג־גרטן. לפני — רשימת הילדות, המתחנכות בבית היתומות הכללי. הן מכל העדות: אשכנזיות, בבליות, מערביות, קורדיות, בג־דדיות, ספרדיות, חלביות, פרסיות, תי־מניות, גורזיות, בוכריות, אורפליות, וכו' וכו'. תמצא כאן ילדות־יתומות, שנולדו בדנציג ובפורט־סעיד, בצנעא ובקלקוטה, בבירות ובאנקארה, בבוכארה, בארם צובא ובסאלוניקי, בחברון ובאפגניסטן — עמך ישראל על כל גלויותיו ופזוריו. מתבלט מספר הילדות היתומות מירושלים עצמה. יש יתומות מאב או מאם, ויש גם כאלה, שאין להן הורים כלל וכלל. הן נכנסות למוסד בגיל רך ויוצאות מבוגרות. לומ־דות לפי תכנית של בית ספר עממי, לומ־דות רקימה ותפירה ומשק־בית ואת הדב־רים הנחוצים לצעירה, הרוצה להתפרנס מפקידות וכו'.

בזמן האחרון — אומר המנהל — גבר חשקן של הצעירות להכנס לקיבוצים לא־חר צאתן מן המוסד.

המוסד הוא דתי בהחלט, וכשהן עוז־בות את המוסד נכנסות הן לקיבוצים הדתיים, כגון טירת צבי או לקיבוצים דתיים אחרים. היו גם מקרים, שהצעירות ישבו בקיבוצים דתיים הללו זמן מה, ומשם עברו לקיבוצים לא־דתיים. אבל בד־רך כלל חזקה הנטיה בין הצעירות הל־לו להתקבל, עם גמר הכשרתן לחיים, לקיבוץ. מעטות, מן המוכשרות ביותר, ממשיכות בלימודים בס־מינריון למורות, וגם כאן שולח המוסד את חניכותיו לסמינריון של מורות „בית יעקב", כדי להמשיך בחנוך ובמסורת הד־תית.

המוסד עצמו עושה רושם נאה בסידוריו. מפליא הנקיון בחדרים, במטבח, בחדר האוכל, בגינה — דברים שאין אנו רגי־לים להם במוסד ירושלמי מהוותיקים, ש־הוקמו לפני יובל שנים על ידי אנשי הי־שוב הישן. מצב הבריאות של הילדות — לדברי המנהל — הוא בדרך כלל טוב למדי. משגיחים על הבריאות אחות של „הדסה" ורופא.

תקציבו של המוסד בערך 2500 לא"י לחודש. כסף זה מתקבל בחלקו הגדול מארצות הברית וקאנאדה. בשנה שנסתיימה בסוף ספטמבר 1946 נכנסו מאמריקה ל־בית היתומות הירושלמי הזה כ־40.000 לא"י, יחד עם התרומות לבנין, שעליו עוד ידובר להלן. כל שאר הארצות ביחד הכניסו 1600 לא"י, וארץ־ישראל 4000 לא"י ו־10.000 לא"י — לקרן הבנין. במא־זן מדובר רק על הכנסת „גאטו" מאמריקה, במקום שיש לבית היתומות משרד מיוחד. כמה הן ההוצאות ומה גדול אחוז הגבייה באמריקה — על כך חסרים מספרים במא־זן. בחדרי השינה, בחדר האוכל, בפרוז־דורים תלויות תמונות של המנדבים, וכאן אפשר לראות פרצופי נדבנים ונשים צדק־ניות מניו־יורק ומפילאדאלפיה ומקאנדה ומאפריקה הדרומית ומהודו, שידם פתו־חה להחזקת בית היתומות בירושלים, כי אחינו בגולה רואים בזה חובה קדושה.

לא שמעתי תלונות על גרעונות, שאנו רגילים להן במוסדותינו בארץ ישראל. אבל בית יתומות כללי זה יושב בבנין של „כל ישראל אחים" בבחינת דיירים בשכר ולפני עשרות שנים רכש קרקע על יד בית היתומים דיסקין. חלק מהקרקע מכר בית היתומים כדי לסלק את החובות שנצטברו בשנות המלחמה. 12 דונאם נש־ארו להם. והם מתכוננים בימים הקרו־בים להתחיל בהקמת בנין במגרש שלהם. והאדריכל ערך להם תקציב בסך 180.000 לא"י להקמת הבנין. הגבאים בטוחים, שה־תקציב באמת יגיע עד 200.000 לא"י. ולפי שעה אספו רק כחלק רביעי מסכום זה. אבל הם נכנסים לבניה כבר בימים הק־רובים.

מפעל של בני ירושלים מהישוב הישן, שהחנוך בו ניתן בעברית וחניכותיו הול־כות לקבוצים של „מזרחי" — אותות הזמן הם.

מרדכי כספי ז"ל

הוא חלה זה כמה שנים: היה משו־תק למחצה, אבל היה מתגבר על מחלתו וממשיך לעבוד, להופיע בחברה, לשבת זמן מה יום־יום במשרדו. אבל המחלה סוף־סוף ניצחה את האיש, והוא נפטר כשהוא רק כבן 63. היה סוחר, עסק בעניני ביטוח, היה שותף לחברות מסחריות שו־נות, היה מכובד מאד בחוגים הללו שאתם בא במגע מסחרי, מעשי. אבל היה בו תמיד משהו, שהרים אותו למעלה משורת הסוחרים ואנשי העסק הירושלמיים, שלא מעטים בהם גם אנשי תרבות והשכלה וגם תלמידי חכמים ממש, אפילו לפי ה־מודד הירושלמי הגבוה. היה ירושלמי מב־טן ומלידה. בהיותו תלמיד בית ספר עמ־מי, יצא עם כיתתו לקבל את פני ד"ר הרצל, כשבא לירושלים בסתו 1898. בשנת 1918 המנוח עמד על יד הכניסה לירושלים מדרך יפו, בשעת הטכס של מסירת העיר לחיילי אלנבי. המנוח אהב את ירושלים אהבת נפש והיה קנאי בנידון זה.

פעם ישבתי אצלו במשרדו בבנין ג'־ניראלי", שממנו הוציאוהו כשהאזור נה־פך לאזור בטחון. נכנס צעיר ופנה אליו בענין מסחרי באנגלית. הם שוחחו זמן מה באנגלית, אבל כשנתברר למנוח, שה־צעיר יודע עברית על בוריה נזף בו וא־מר: אם אדוני מתביש לדבר אתי עברית שהוא שולט בה, אין ברצוני לעשות אתו עסקים. לא מעוקצך ולא מדובשך!

המנוח היה אחד מן הראשונים, שדרשו שידור בתנ"ך יומי־ום. היה ממיסדי תל־פיות, בה ישב והוציא את נשמתו. אהב את שכונתו וחלם על התפתחותה, ולא מעט עזר לבסוסה. היה אהוב על כל אלה שבאו אתו במגע.